Illés György

Vörösmarty és Pest

Íróink szobor formában magányosan állnak, csak Arany János ül a Nemzeti Múzeum előtt harmadmagával. Vörösmarty azonban kivétel, körülötte egész had sereglik. Szobormása alatt jóval kisebb alakban, mint ő maga, nevezetes költeményeinek hősei veszik körül, egész embergyűrű, a nemzet jelképe. Okkal van így; ne legyen egyedül, aki ritkán idézte önmagát, annál gyakrabban a nemzetet és a hazát, ahol mindnyájunknak „élnünk s halnunk kell".

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sírt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászkönny ül.

Nem halált kívánt Vörösmarty a népének komor képeivel, a nemzethalál látomásával országépítésre akart serkenteni. Maga tiltakozott a leghevesebben strófáinak szó szerinti felfogása ellen:

– Nem így értettem én! Hallgassatok már! – kiáltott rá 1849 végén gyermekeire, mikor azok egy este „a nagyszerű halál" sorait idézték.

Már akkor fáradt volt, megőszült. A szabadságharc vérbefojtása leverte lábáról.

Csak egy kicsit kell lehunynunk a szemünket, hogy a mai kőszobor helyére elképzeljük az élő Vörösmartyt, aki itt járt-kelt a pesti Belváros-

ban fekete százgallérosába burkolózva, behúzott kalappal. Megnézte a Bécsbe induló gőzhajót, az volt a Duna-part látványossága, s elballagott a Sebestyén téri Csiga vendéglőbe, ahol már várta frissen terített sarokasztala s a kompánia: költők, írók, kritikusok, színészek. Tisztelettel vették körül a poétát. Akkor még a Gellérthegy legszebb kilátóhelyein nagy botos pásztorok heverésztek, őrizték a birkanyáját s a tehéncsordákat, el ne kalandozzék a jószág a szőlőbe. A Gellérthegy ugyanis szőlőhegy volt, melynek óbora rögtön a somlai után következett a magyar borok listáján. A Csigában is gellérthegyi bort meg sashegyit mértek.

Ott ült Vörösmarty Mihály, kóstolgatta a bort, s pipájából muskotálydohányt szívott. A magyar irodalom már kezdett fellendülni, Pest már irodalmi főváros, s a Csiga vendégei közé néha betéved Petőfi is, akit atyai szeretettel övez az idősebb költő. A félhomályban ülve fényt láttak: elképzelték a nemzet nagyságát, az ország haladását. Csak valaminek még jönni kell, ami átgyúrja a magyart!

Kinyithatjuk a szemünket, ha a Váci utcában keressük Vörösmartyt. Álljunk meg a Váci utca 19., a Kappelház előtt, melynek emeleteit az 1945-ös ostrom elvitte, de a földszint megmaradt. Ott az emléktábla, mely elmagyarázza, hogy ebben a házban halt meg Vörösmarty Mihály. Ugyanabban a szobában, ahol Kisfaludy Károly fejezte be életét. De Vörösmarty pár napig lakott csak a Kisfaludy-szobában, éppen csak meghalni ment oda.

Lakása az Irányi utcában volt, az is csak pár lépés a szobortól. A Jankovich-féle házban lakott, az emeleten, egy hosszú udvari folyosó végén. A lakás ajtaján

kis palatábla lógott. Látogatói, ha nem találták odahaza, felírhatták nevüket vagy üzenetüket a fekete táblácskára.

Szomszédja is író volt. Fáy András. 1838-ban, a nagy pesti árvíz idején, Vörösmarty és Fáy felmenekültek a háztetőre. Hideg márciusi szél zúgott, ott várakoztak hajnaltól estig. Az utcán jégtáblás dunai hullámok, jajkiáltások, üvöltések. Csak este ért hozzájuk Wesselényi mentőcsónakja, vörös fáklyafényben. A drámai élményről Vörösmarty verset írt:

Éjfél volt, szomorú mély csend, s a hajdani város
Mint egy kísértet fölkele kínjaiból.
És hogy látta magát elképtelenitve magától
S feldult utcáin a zabolátlan özönt,

S annyi halált és annyi veszélyt s a századig élő
Inségnek kezeit művei hosszú során:
Megrendült fájdalmában s erejének aléltán
Lassú sóhajtással a vad özönbe rogyott.

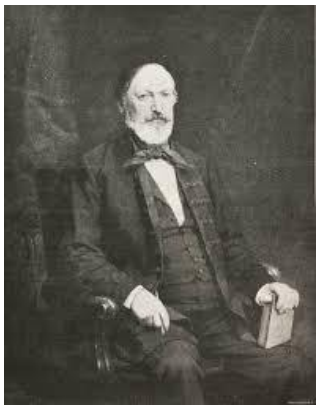

Csak azt írta meg, amit saját szemével látott, magáról és társáról, saját szenvedéséről egy szót sem. Más költők az egyéni benyomásokat mondják el, Vörösmarty erről hallgatott. De amit átélt, nem veszett kárba, élményeit más versekbe illesztette bele. A nagy elbeszélő költő igazi lírikus volt. Képzelete fölülmúlta másokét, s ennek nagyon is tudatában volt:

Mit tudtok, ti hamar halandó emberek,
Ha lángképzelődés nem játszik veletek?
Az nyit mennyországot, poklot előttetek.
Belenéztek mélyen s elámul lelketek.

Elfelejtette Pestet, el az egész világot, s újat alkotott magának fantáziájában. Lángképzelete eszményi világot rajzolt, végzetes jellemeket

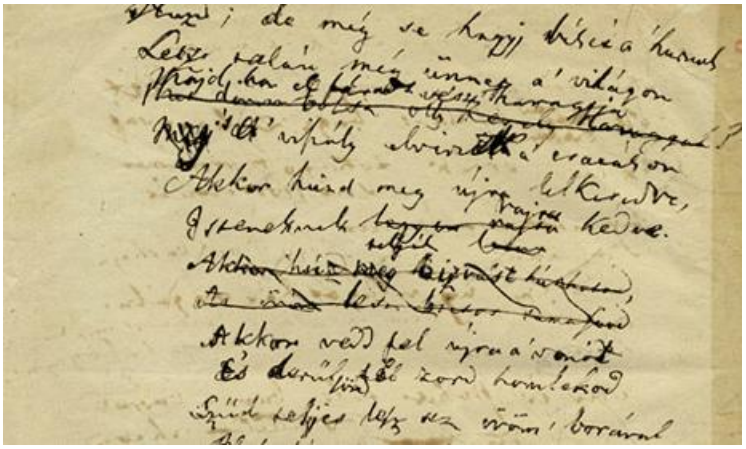

és végzetes érzelmeket. Nem kortársait írta meg, hanem az örök útitársakat, akikben száz ember erénye vagy bűne található. Az ismert vidékek helyett ismeretlen új tájakat tárt fel, de azokban benne volt a valódi haza legszebb és legszínesebb vonása. Vörösmarty hazája egy eszményi Magyarország.

Nem nyájaskodik, szinte parancsol és kötelez. Akarj naggyá válni! – üzeni mindenkinek.

Vörösmarty elátkozta Görgeyt, ő nevezte elsőként árulónak, amiért letette a fegyvert Világosnál. Mindenki tudja, hogy egész politikai keserűségét és reményét legnagyobb monológjában, a „Vén cigány"- ban mondta el.

Lesz még egyszer ünnep a világon!

Lesz, amikor véget érnek a csaták, eljön a béke, az építés kora, s az öröm fölfénylik az embereken s a költő hangján. Emberségeddel kérkedj, ha magyar akarsz lenni! – üzeni. Minden elv annyit ér, amennyit megvalósítasz belőle. Kinek segítettél? Hány embert emeltél fel a porból? Szeresd a többi népet is, ne csak a magadét. Nem is kérés, de szükségszerű követelmény ez. Vörösmarty a magyar erkölcsiség legszilárdabb pillére. Az emberség ugyan nem kötelez költőiségre, de a költészet kötelez emberségre.

Ez a megalkuvás nélküli erkölcsi magatartás, roppant érzékenysége, lobogó lelkiismerete s versformálásának tökéletes művésziessége, ez az ő hagyománya.

Élő szobor a pesti Vörösmarty tér szobra, élő eszmesugárzó.

Illés György
Vörösmarty muzsikáló falevelei

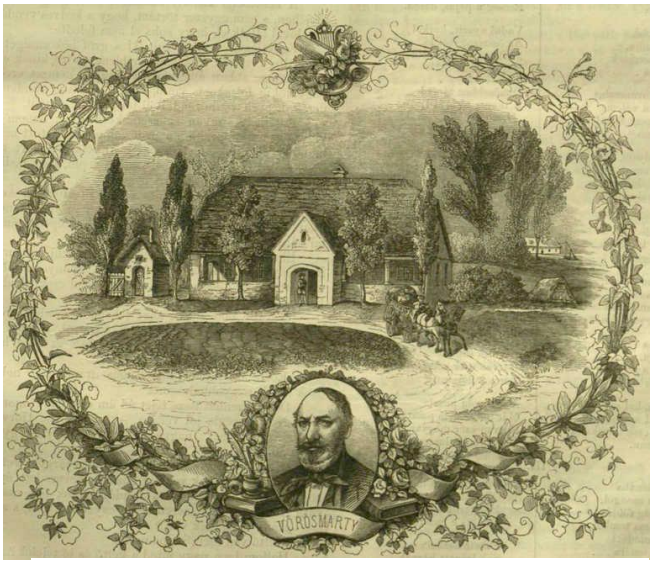
Kápolnásnyék

Kápolnásnyéken, a 70-es út mentén tábla jelzi a Vörösmarty Múzeumot.

Gesztenyefasor között vezet az út az ódon épülethez. E házban látta meg a nap-világot 1800. december elsején Vörösmarty Mihály. Itt gyermekeskedett a parkban, innét járt be a fehérvári gimnáziumba, és itt vetette papírra első költői kísérleteit, amelyek már fiatal korában sejtették tehetségét.

Apja gazdatiszt volt, később önállóan gazdálkodott, de csakhamar súlyos anyagi veszteségek érték, és amikor meghalt, családja teljesen elszegényedett.

Főmunkatársunk Jókai Mór saját rajza után

A múzeum – a levelek, képek, okmányok, és korabeli újságok között – becses értékként őrzi első könyveinek eredeti kiadását. Például *A Bujdosók*-at és a *Csongor és a Tündé*-t, amelyek; *Székes Fehérvárott nyomtattak Számer Pál kiadó betűivel.* A *Vasárnapi Újság* egyik 1856. évi megfakult száma is itt látható.

A lap az első oldalon *Vörösmarty laka Nyéken* címmel cikket és metszetet közöl Jókai tollából: *E kis alacsony ház volt az, hol a halhatatlan költő a mulandósága utolsó éveit töltötte* – emlékezik meg az írótárs.

Vörösmarty itt született, és itt töltötte ifjúságát, majd élete alkonyán is szülőfalujába tért vissza. 1853 és 1855 között itt élt, a gyermekkori házban feleségével és két gyermekével. Megtörten, a szabadságharc elvesztése fölött érzett fájdalmában. Fatornácos, fazsindelyes fedett

alacsony épület volt. Vörösmarty gyakran panaszkodott, hogy nyomasztja őt a mestergerenda, amibe csaknem beleveri a fejét.

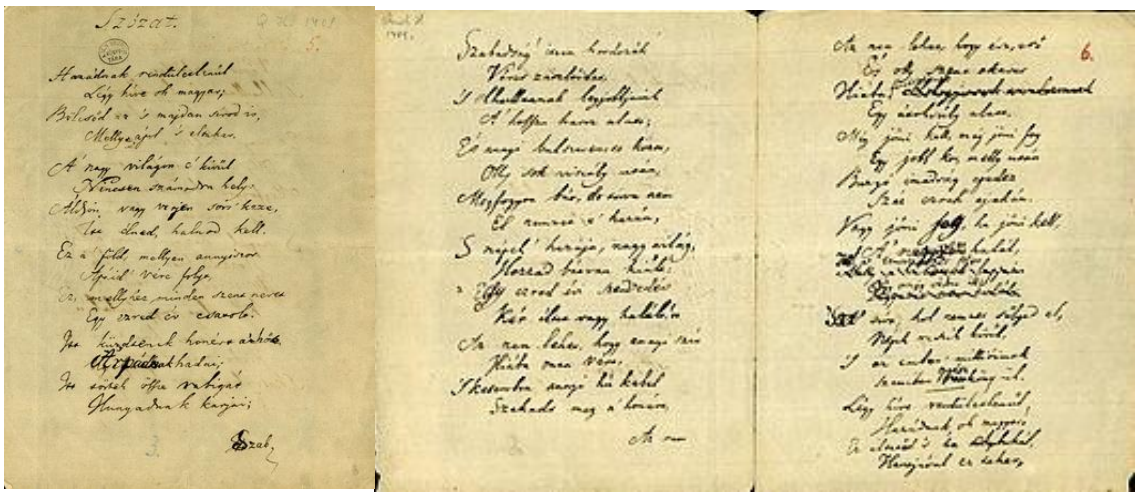

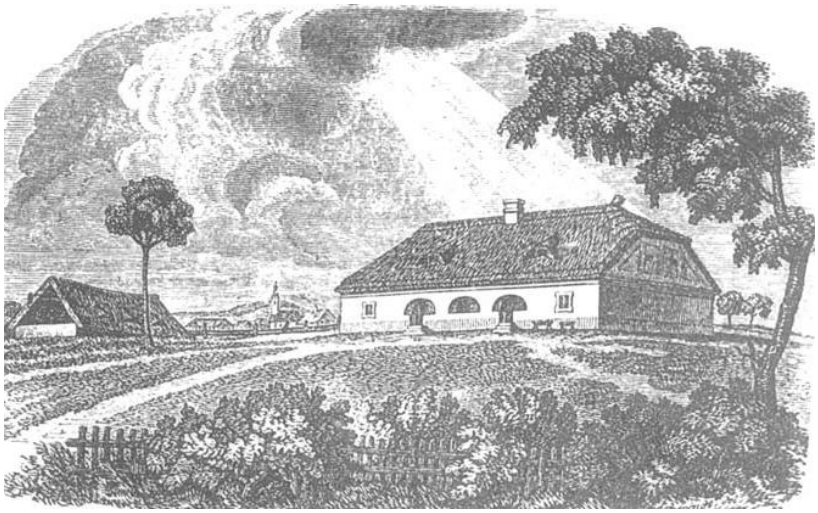
Az előszobából jobbra nyíló szalonban fogadták a sűrűn érkező látogatókat, a család helybeli és távoli barátait.

Az ablakon át Vörösmartyné hajdani rózsaligetére lehet látni. A mai rózsakert is a régi rózsák emlékét őrzi. Jókai 1856-ban, Vörösmarty halála után egy évvel járt itt, magával vitt egy rózsafát, s elültette svábhegyi villájának kertjében.

Az udvartól jobbra, a mostani autóparkoló helyén, fűvel benőtt lejtős kert terült el, egy részén gyümölcsfák, másik részén kis szőlő. Ezt Vörösmarty maga művelte, de Jókaival ellentétben igen-igen szerény hozzáértéssel. Nyéken különben is „jámbor borok" termettek, a költőé még azoknál is szerényebb volt. Ő mégis büszke volt rá, még szeszfokolót is beszerzett a minőség mérésére; a feleségesütötte pogácsa mellé mindig betett egy-egy butykost, úgy kocsizott ki nyaranta a Velencei tóra, a sukorói erdőszélre fürödni; és leggyakrabban a fiatal Balassa Lajos társaságában népdalokat dúdolni.

Hasonlóan naiv büszkeséggel beszélt uborka ízű dinnyéiről, „irgalmatlan” dohányáról, ami még égni sem akart, csak ő maga tudta elfüstölni, senki más. A szőlő és zöldségeskerten át egy kis ér csordogált keresztül. A patakocska ahhoz azonban elég nagy volt, hogy a hídként keresztbe vetett nyírfákról Vörösmarty leessen; az ujja az ütés következtében annyira megduzzadt, hogy felesége ráspollyal szabadította le róla a jegygyűrűt.

Vörösmarty, az akkor már híres-neves és nagy tiszteletben álló költő súlyos betegen, megromlott egészségi állapotával küszködve élte utolsó kápolnásnyéki napjait. Dolgozni már nem tudott, de erejéből még tellett arra, hogy megírja *A vén cigány*-t, a hosszú útra készülődő költő egyik legszebb és legmegrázóbb lírai vallomását.

A Vörösmarty Múzeum körül zúg a szél, sejtelmesen zizegnek az ősi gesztenyefák levelei. Olyan halk vibrálással, mint néha a hegedű hangja. A vén cigány hegedűjének hangja…